

Texnik tizimlarning ishlab chiqarish tarkiblari va ularga ta'sir etuvchi omillar

Reja:

- 1. Texnik tizimlarning ishlab chiqarish tarkiblari va ularga ta'sir etuvchi omillar.*
- 2. Muxandis – texnik xizmatining tarkiblari, vazifalari.*
- 3. Ishlab chiqarish tarkiblarining na'muna variantlari.*

ATK MTX tashkiliy - ishlab chiqarish tarkibining umumlashtirilgan tuzilishi 1-rasmda ko'rsatilgan.

Boshqaruvning tashkiliy-ishlab chiqarish tarkibini tuzishda eng kelajaklisi bo'lib maqsadli dastur usuli hisoblanadi. Boshqarishdan farqi shundaki, bunda tizimni uning oldiga qo'yilgan maqsad sari eng samarali yo'l bilan olib chiqishga qaratiladi.

Shunday qilib MTXning tashkiliy ICh tarkibini va uni boshqarish tizimini ishlab chiqishda (yaratishda) tizimning maqsad va vazifalarini qo'yib olish bu usulning asosiy talablaridan hisoblanadi. Bunda tarkibning mustahshkamligi va haayotiyligi birinchi o'rinda tizim oldiga qo'yilagan vazifa tarkibidagi o'zidan yuqori (ATP, ATO, TPOAT) darajadagi tuzilishga, boshqa tomondan o'zining rivojlanishi va faoliyati talablariga to'g'ri kelishiga bog'liqdir.

Avval aytilgandek, ATK MTX ning maqsadi harakatdagi qo'shilmalarining texnik tayyorgarligini, berilgan muddatlarda va nomenklaturasi bo'yicha ta'minlashdir. Bu maqsadga erishish uchun MTX bir qator masalalarni hal qilishga to'g'ri keladi. Buning uchun u ICh korxonasi tuzadi. Unda avtomobillarga TXX va JT uchun kerak bo'ladigan tashkiliy ishlab chiqarish tarkibini tuzadi. (rasmga qarang).

Konkret ATK uchun MTX tashkiliy ICh tarkibini tuzish uchun ichki va tashqi omillar hisobga olinadi.

Asosiy ichki omillar:

- texnologik qo'shish mumkin bo'lgan harakatdagi qo'shilmalar narxini soni va o'lchamlari;
- ICh ning ishlash tartibi:
harakatdagi qo'shilmalarning ekspluatatsiya jadalligi;
- IChTB ning rivojlanganlik darajasi;
- ICh zonalarining joylashish xarakteri va ularning maydon jihatidan ajralganligi;
- ICh xodimlarining soni;

Bo'linmalarining maxsuslashtirish mumkinligi va ular bilan bir necha turdagi ishlarni bajarish mumkinligi.

Asosiy tashqi omillarga:

yuqori – pog'onadagi tizim maqsadga bo'ysinuvchanligidan kelib chiqib quyidagilar kiradi:

- ishlarni markazlashtirish;
- ICh ni mujassamlash (konsentratsiya);
- ICh ni maxsuslashtirish;
- ICh ni kooperatsiyalash.

Yuqorida keltirilgan tashqi faktorlarning mavjudligi AT ning regional tizimlarda ICh jadallashtirishga qaratilgan, mexanizatsiyalash, avtomatlashtirish va raqobatlashtirishga qaratilgan, texnik siyosatini olib borishga mo'ljallangan.

Muxandis texnik xizmatining tarkiblari vazifalari.

ATK texnik xizmati quyidagi tarkiblardan iboratdir: bosh mexanik bo'limi, texnik nazorat bo'limi, texnik bo'lim, material texnik ta'minoti bo'limi va boshqalar.

Avtotransport birlashmalarida bosh mexanik xizmati ishlab chiqarishni rivojlantirish, bino va inshootlarni, energokuchlangan, sanitar texnik va texnologik jihozlarni texnik soz holda ushlab turish bilan bog'liq funksiyalarni bajaradi.

Bosh mexanik xizmatiga quyidagilar yuklanadi:

- ishlab chiqarish texnika bazasi elementlarini texnik holatini nazorat etish;
- ishlab chiqarish texnika bazasini elementlarini holatini va mavjudligini hisobga olish;

- elementlarga xizmat ko'rsatish va ta'mirlash;
- yangi texnikani tadbiq etish;
- nostandart jihozlarni va moslamalarni tayyorlash;
- texnologik jihozlarni o'rnatish, ko'chirish, sozlash;
- qurilish ishlarini olib borish

Bosh mexanik xizmati quyidagi tarkibdan tuzilgan:

- texnologik jihozlarni markazlashgan holda ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish ustaxonasi;

- nostandart jihozlar tayyoyorlash va yangi texnikani joriy etish ustaxonasi;

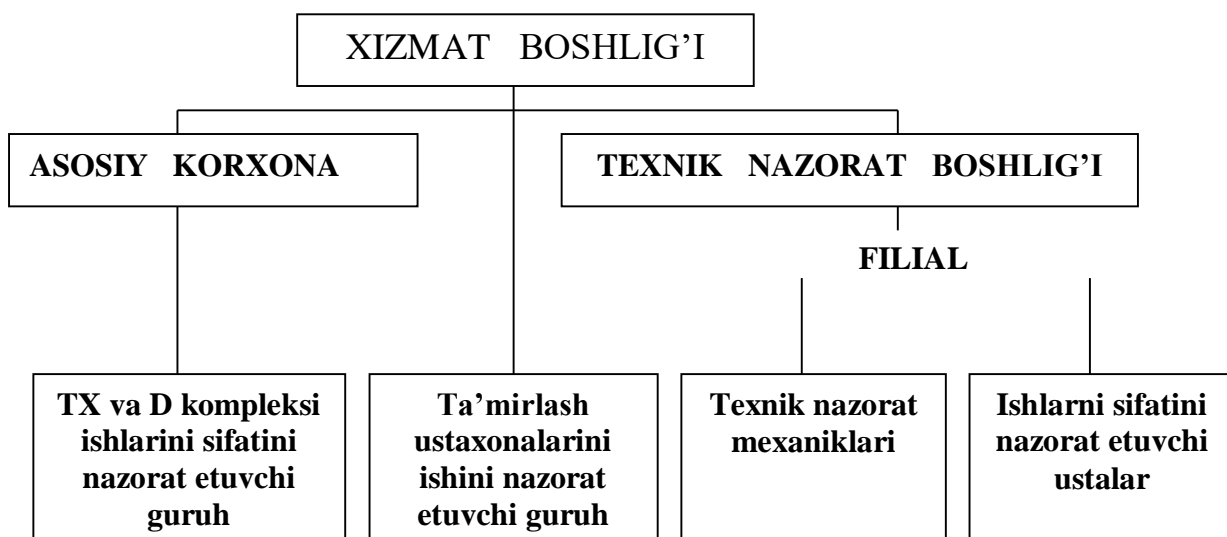
- texnik vositalarini ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish ustaxonasi;

- bino va inshootlarni ta'mirlash, qayta qurish va qurish brigadasi.

Bulardan tashqari bosh mexanik xizmatiga energiya kuchlari, sanitar-texnika jihozlari, boshqarish vositalarini, garaj jihozlarini ta'mirlash va ularga xizmat ko'rsatish xodimlari ham kiradi.

Agarda funksiyalar bo'yicha bajariladigan ishlar hajmi yetarli bo'lmasa u holda kompleks bo'linmalar tashkil etiladi.

Raxbariyat guruhlari xizmatini hamma yo'nalishlari bo'yicha faoliyatini nazorat qilish, rejalashtirish, taxlil etishni amalga oshiradi.

Rasm 2. Texnik nazorat xizmatini prinsipial sxemasi

Texnik nazorat xizmati harakat vositalarini texnik holatini ATK da nazoratini tashkil etadi: ishlab chiqarishga kelgan avtomobillarni agregatlarini, uzellarini sifatini nazorat qiladi; texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlashda bajariladigan ishlarni sifatini nazorat etadi; ATK ga kelayotgan materiallar sifatini nazorat etadi; texnologik jihozlarni, asbob-uskunalarni holatini nazorat qiladi; texnik nazorat

xizmati ishini takomillashtirish bo'yicha tadbirlar ishlab chiqadi. Texnik nazorat xizmatining prinsipiial chizmasi 2-rasmda keltirilgan.

Nazorat xizmatiga rahbarlik qiladigan boshliq to'g'ridan-to'g'ri birlashma boshlig'iga bo'ysinadi.

Texneik nazorat xizmati boshlig'i qo'l ostida texnik nazorat ustasi, texnik nazorat mexaniklari ishlaydi.

Nazorat bo'yicha ish hajmlari yetarli bo'lmaganda ba'zi funksiyalarni birlashtiriladi.

Nazorat mexaniklari markazlashgan ishlab chiqarishga kelgan harakat vositalarini qabul qiladilar;

Kapital ta'mirlangan avtomobillarni, agregatlarni sifatini nazorat qiladilar;

Filialarda nazorat mexanikalari TX va T ishlarini sifatini nazorat qiladilar.

TEXNIK BO'LIM

Texnik bo'lim ishlab chiqarish jarayonini yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish, mehnatni ilmiy tashkil etish reja va tadbirlarni ishlab chiqadi, bajarilshini tashkil va nazorat qiladi, mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi tadbirlarini ishlab chiqadi va o'tkazadi, xodilmarni tayyorlash, ishchilar va muxandis texnik xodimlarni malakasini oshirish bo'yicha o'qishlar tashkil qiladi, nostandart texnologik jihozlarni loyihalash ishlarini, ishlab chiqarishni takomillashtirish va jihozlarni texnik qayta qurollanish ishlarini amalga oshiradi.

Texnik bo'lim boshlig'iga ixtirochi muhandislar, konsturktorlar, hisobot texnikalari va h.k. bo'ysunadi.

MATERIAL – TEXNIK TA'MINOTI XIZMATI

Material texnik ta'minoti (MTT) xizmati korxonalarni kerakli ehtiyot qismlar, agregatlar, yonilg'i-moy maxsulotlari bilan ta'minlaydi, kerakli zahirasini me'yorida ushlab turadi va saqlashni, tarqatishni tashkil etadi.

Ishlab chiqarish tarkiblarining na'muna variantlari.

Avtotransport korxonalarining texnika xizmatining tarkibi ATK ni quvvatini oshirish va boshqarishni yangi shakllari, ya'ni filiallar va asosiy korxonalar (avtotransport birlashmalari) o'sishi bilan o'zgaradi.

Quyida texnika xizmatini tarkiblarini ba'zi variantlari bilan tanishib chiqamiz.

50 dan 100 tagacha avtomobillari bo'lgan ATK ni texnik xizmatini tarkibi quyidagi ishlab chiqarish komplekslarini ko'zda tutadi (rasm 3.). Bu komplekslar har biri qator funksiyalarni bajaradi: TX-1, TX-2, JT, agregat. Uzel, detallarni ta'mirlash 4.- rasmda 150-200 tagacha avtomobillari bo'lgan ATK ni texnik xizmatini tarkibi 4.- rasmda keltirilgan.

KX ishlari hamma harakat vositalariga alohida maxsus guruh tomonidan bajariladi. TX-1, TX-2, JT ishlari ham alohida guruhlar tomonidan bajariladi. Ustaxonalarda ham ishlar alohida guruhlar tomonidan bajariladi. Ayrim hollarda ba'zi ishlar birlashtiriladi.

200 va undan ortiq avtomobillarga ega ATK larida ishlab chiqarishni maxsuslashtirishga sharoitlar yaratiladi.

TX-2 va JT brigdalari karbyurator va dizel dvigatellari bo'yicha maxsuslashlari mumkin.

Yirik ATK ni texnika xizmatini quyidagi asosiy komplekslarni tashkil etadi:

- D-kompleksi – avtomobilni, agregat va uzellarni diagnostika qiladi;
- TX kompleksi – TX, reglament va qo'shimacha ishlarni bajaradi;
- JT kompleksi – joriy ta'mirlash ishlarini bajaradi;
- TU kompleksi – ta'mirlash ustaxonalarida avtomobillardan yechilgan agregat va uzellarni ta'mirlaydi;
- T kompleksi – ishlab chiqarishni tayyorlash kompleksi - material texnika ta'minoti, agregatlarni defektlash, kapital ta'mirlashni tashkil qiladi, aylanma agregatlar fondini tashkil etadi.

Rasm 50-100 ta avtomobillarga ega bo'lgan ATK texnika xizmatini ishlab chiqarish tarkibi.

Adabiyotlar:

- 1. Автомобилларнинг техник эксплуатацияси. Кузнецов Е.С. М.: 2004 й. Сидиқназаров Қ.М. тахрири остида. Т: “Voris nashriyot” 2006 й. 630 бет.*
- 2. “Автомобилларни техник эксплуатацияси” дарслик Сидиқназаров Қ.М.тахрири остида. “Voris nashriyot” Т. 2008 й. 560 бет.*
- 3. Фуломов С.С. Менежмент асослари – Тошкент, Меҳнат, 2001, -573 б.*
- 4. Крамаренко Г.В., Барашков В.А. Автомобилларга техникавий хизмат кўрсатиш. – Тошкент, Ўқитувчи, 1998.*
- 5. Кузнецов Е.С. Управление техническими системами. – М: МАДИ, 2001*
2.
- 6. Клейнер Б.С., Тарасов В.В. Техническое обслуживание и ремонт автомобилей Организация и управление. – М.: Транспорт, 1986, - 239 с.*